

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто проблеми соціальної та когнітивної інституціоналізації філософії. Обґрунтовується, що сучасна філософсько-освітня парадигма є основним предметом філософії освіти як самостійної галузі знань і теоретико-методологічною основою здійснення освітніх реформ. Досліджено проблему плюральності філософсько-освітнього знання в контексті формування інтегрованої методології розвитку освіти в сучасному єдиному світі. Розроблено напрями концептуалізації парадигмального знання для практичного впливу на процес освітніх реформ. Особливу увагу приділено процесам гуманізації вітчизняної освіти, соціокультурної переорієнтації освітньої діяльності та впливу глобальних соціальних процесів на трансформації системи освіти в рамках формування інформаційного суспільства.

Ключові слова: освіта, модернізація освіти, філософія освіти, філософсько-освітня парадигма, гуманізація.

Савицкая И.М. Трансформация парадигмы философии образования в современных условиях. *Рассмотрены проблемы социальной и когнитивной институционализации философии. Обосновывается, что современная философско-образовательная парадигма является основным предметом философии образования как самостоятельной отрасли знаний и теоретико-методологической основой осуществления образовательных реформ. Исследована проблема плюральности философско-образовательного знания в контексте формирования интегрированной методологии развития образования в современном едином мире. Разработаны направления концептуализации парадигмального знания для практического влияния на процесс образовательных реформ. Особое внимание уделено процессам гуманизации отечественного образования, социокультурной переориентации образовательной деятельности и воздействию глобальных социальных процессов на трансформации системы образования в рамках формирования информационного общества.*

Ключевые слова: образование, модернизация образования, философия образования, философско-образовательная парадигма, гуманизация.

Savitskaya I.M. Transformation paradigm of philosophy of education in modern conditions. *Considered the problems social and cognitive institutionalization of philosophy. It is proved that the modern philosophical and educational paradigm is the main subject of the philosophy of education as an independent branch of theoretical knowledge and methodological basis for the implementation of educational reforms. The problem of philosophical and educational of plurality knowledge in the context of the formation of an integrated methodology for the development of education in today's single world. Analyzes the most common cognitive paradigm-base changes in the educational activity. The directions paradigmatic conceptualization of knowledge for practical influence on the process of educational reform. Particular attention is paid to the processes of humanization of national education, socio-cultural re-orientation of educational activities and the impacts of global social processes in the transformation of the education system in the framework of the information society.*

Keywords: education, retrofit of education, philosophy of education, educational paradigm, humanism.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Процес гуманізації освіти визначає основний напрям її розвитку у сучасному суспільстві. Особливе значення розвиток гуманістичних орієнтирів освіти має для нашого суспільства, яке щойно позбавилося авторитарного соціального устрою і ще багато в чому сповідує його принципи та ідеали. XXI століття підносить роль освіти як одного з провідних чинників світової динаміки. В таких умовах розуміння конкретних завдань, які стоять перед нашою освітою в контексті демократичної модернізації нашої країни є необхідною умовою успішного здійснення як освітянських, так і загальносистемних реформ.

Аналіз наукових джерел і публікацій свідчить, що проблема світоглядних орієнтирів сучасної філософії освіти, незважаючи на достатньо широке коло досліджень, залишається досить неоднозначною. Ці проблеми знайшли своє відображення в науковому доробку багатьох вітчизняних вчених, зокрема В.П. Андрущенко, В.П. Бега, С.У. Гончаренка, Л.В. Губерського, В.Г. Кременя, В.О. Огнев'юка, М.В. Поповича, В.В. Рибалка, М.Х. Розова, М.І. Романенка, І.В. Степаненка, В.В. Рубцова, Л.А. Чекаля та інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження проблеми плюралності філософсько-освітнього знання в контексті формування інтегрованої методології розвитку освіти в сучасному єдиному світі, здійснення аналізу найбільш загальних парадигмально-когнітивних підстав змін в освітній діяльності

Актуальність досліджень з даної проблематики обумовлена потребами суспільної практики та загальними закономірностями соціокультурної трансформації суспільства, які на початку XXI століття значно загострили проблему взаємної адаптації освіти і суспільства. Інтеграція України у європейський освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, можливостей і свободи вибору в освіті, модернізації її змісту, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Глобалізаційні процеси вимагають від сучасної людини професійної компетентності, критичного мислення, високої мобільності й здатності до адаптації до сучасних умов життя, що актуалізує модернізацію освітньої галузі, оновлення всіх її ланок, приведення системи освіти у відповідність до європейських стандартів Розкриття інтеграційних процесів в освіті на новій мережевій основі, що досягає інфраструктури національного рівня, зумовлює необхідність переходу від інформаційно-технологічної парадигми та комунікативного бачення освіти до формування її мережевої парадигми з ознаками соціально-інституційної інтегративності та дистанційності як виразу соціальної взаємодії, антропософійної спрямованості інформаційно-освітнього середовища, мережовості як способу соціального та соціокультурного буття, нового погляду на мережу як поліонтологічну поліструктурну соціоінтегративну систему, що функціонує на різних рівнях – соціальної взаємодії організацій та установ; національно-інтегрованої інфраструктурності, що об'єднує різні центри, різні регіони й території в єдине мережеве середовище; соціальної та цивілізаційної взаємодії при входженні національних дослідницьких та освітніх мереж до європейського освітнього простору і трансконтинентальної взаємодії, що відкриває цивілізаційну багатомірність сучасного світу. Центром цієї парадигми є освіта, що розвивається як відповідь на виклики цивілізації і, одночасно, – як відповідь на потреби людини знайти своє місце та можливості самореалізації у новому глобальному просторі [4, с.15]. Освіта, її організація, загальна філософія розвитку, перебувають в епіцентрі дискусій, що розгорнулись нині в світовому інтелектуальному середовищі. Філософія освіти як галузь філософського знання намагається дослідити освіту як соціокультурний феномен, виявити сенс освіти і особливості його прояву в ту чи іншу історичну епоху, визначити специфіку історичних типів освіти, з'ясувати роль світоглядних установок в освіті тощо. Першочерговою задачею освіти є трансляція знань, досвіду і цінностей людської спільноти кожному окремому індивіду в тій мірі, в якій вони необхідні для повноцінного життя. У кожному історичному епоху форми передачі цього досвіду, обсяг і якість знань, ціннісні орієнтири змінюються, але сенс освіти в цілому залишається незмінним.

Розбудова національної системи освіти в сучасних умовах з урахуванням кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI століття вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі [див.: 1]. Сучасні орієнтації індивідів в освітньому просторі спрямовані і на самоактуалізацію

особистості. На думку Б. Гершунського, вона можлива за умов, коли людина по-перше, свідомо вірить у своє індивідуальне, неповторне призначення; по-друге, відчуває свої здібності, інтереси, життєві переваги та мотиви поведінки, усвідомлює себе частиною природи, людської спільноти, здатна до дружньої взаємодії з іншими людьми, незалежно від їхніх індивідуальних, світоглядних, ментальних особливостей; по-третє, здатна до цілепокладаючих зусиль, необхідних для повноцінної самореалізації [3, с. 6].

Як зазначає В.П. Андрущенко, сучасні зміни в освіті спричинені низкою соціокультурних та політико-економічних обставин. Зокрема вони викликані переходом людства до нового типу цивілізації, яка в науковій літературі набула назви «інформаційне суспільство». Вплив сучасних соціокультурних тенденцій на систему освіти виявляється в посиленні її ролі як джерела ідей, нового знання, технології, інформації; усвідомленні імперативу виживання і глобальної відповідальності за свої дії, що визначається мірою духовного в кожній людині; урізноманітненні соціальних укладів суспільства, що зумовлює потребу в гнучкості мислення, сприйняття світу та діалозі культур. Таким чином, означений соціокультурний контекст зумовлює процес кардинальних змін в освіті, і, відповідно, перегляду засадничих принципів освітньої політики. Вони як кінцеві орієнтири освітньої діяльності з неминучістю повинні співпадати з стратегічними орієнтирами суспільства [2, с.148].

Початок третього тисячоліття вніс свої корективи в розвиток людського суспільства. Актуалізація особистісного «Я» є вимогою часу, яка стоїть, в тому числі, і перед освітньою сферою та педагогічною наукою, покликаними формувати нову людину. Сучасна Україна перебуває в транзитивному стані розбудови своєї державності та налагодження зовнішніх світових зв'язків. Успіх цих процесів великою мірою визначається станом освітньої галузі, адже те, яких громадян і для якого суспільства ми будемо готувати, зрештою, визначатиме і подальші соціальні умови розвитку, рівень та якість життя громадян. При реформуванні суспільства важливо розуміти, що успішність цього процесу визначається рівнем соціальної свідомості населення, мірою залучення усіх громадян до соціальної творчості.

Освітня сфера покликана проектувати й закладати основи майбутнього цивілізації засобами навчання і виховання молоді. В класичних наукових педагогічних вченнях минулого розроблені освітні формули та моделі, що на достатньо тривалому часовому відрізку втілювали ідеальні стандарти освіти та виховання. Але, сучасність вносить свої корективи, які потрібно враховувати, опираючись на особливості сьогоденного розвитку людини та суспільства.

Нові сучасні обставини життя характеризуються глибокими соціально-економічними і культурними змінами, проблемами, суттєвим пришвидшенням темпів життя й обміну інформацією внаслідок переходу до постнекласичного, інформаційного суспільства. Тому запропоновані класиками педагогічної науки різноманітні моделі освіти й виховання дедалі частіше не спрацьовують, виявляючи свою неадекватність вимогам часу. Відбувається переоцінка поглядів, формування світогляду нової людини, тотальна технізація й технологізація життя. Це призводить до кризи освіти, її невідповідності цінностям гуманістичної культури XXI ст.. Відчутними у сучасному суспільному розвитку України стають кризові явища, які загострюються й у просторі вищої освіти, не обходячи навчальних закладів різних кваліфікаційних рівнів та форм власності, незалежно від галузевого спрямування.

Системні проблеми мають розв'язуватися комплексними заходами, на усіх щаблях освітньої ієрархічної системи. У час важливих соціальних перетворень, зважаючи ще й на тиск глобального світу, науковій спільноті варто активніше долучатися до вироблення концептуальних підходів щодо формування сучасної національної стратегії освіти, яка враховувала б позитивний світовий досвід та, водночас, зберігала національні культурно-історичні особливості. Перед освітньою наукою постає проблема пошуку нових теорій і методик виховання особистості майбутнього, відкритої гуманістичним загальнолюдським цінностям, з високими моральними якостями. На сучасному етапі основними функціями філософії освіти є: створення можливостей вибору філософських ідей, певної філософської системи як загально методологічної основи для вирішення важливих проблем педагогічної діяльності, процесу реформування сучасної освіти; дидактична технологізація обраних для розв'язання педагогічних проблем філософських ідей з метою впровадження їх у педагогічну практику та перевірки їх істинності. Їх дослідження та розв'язання необхідні для створення умов ефективності навчального процесу, особливо це стосується вищої освіти, де вплив основних операційних складників – інформаційного та філософського, стає визначальним. В основу нової філософії освіти може бути покладена ідея синергетики – комунікативно-діалогічної освіти, в основу якої покладено три поняття: самоорганізація, діалог, комунікація.

Сучасна молодь, вступаючи у самостійне життя, має бути відкритою для пізнання нового протягом усього життя, готовою долати труднощі, відстоювати й захищати власну життєву та наукову позицію, орієнтуватися у множині й різноманітті інформаційних потоків сучасності, бути готовою до плюралістичного розуміння істини, до поліваріантності та релятивізму сучасних наукових концепцій. Це

означає, що сучасній людині життєво необхідно володіти навичками неперервної самоосвіти, постійного самовдосконалення та прагнення самореалізації. Педагогічно-освітній процес здебільшого виявляє базові та формує нові ціннісні орієнтири особистості, тому у педагогічній діяльності дуже важливо керуватися такими світоглядними принципами, які орієнтують людей на творчу самореалізацію, усвідомлення власної планетарно-космічної сутності. Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє [див.: 1]. Філософія освіти як нова галузь сучасної науки сьогодні знаходиться в «революційному» стані зміни наукових парадигм, має творчий характер і гуманістичні підстави. Її джерелом стає пізнавальний потенціал науки. На думку В.Пазенка, філософія освіти, реалізуючи свій гуманістичний потенціал, покликана у співдружності з іншими соціогуманітарними науками розв'язати цілу низку проблем - від з'ясування своїх теоретичних можливостей впливати на освітні та виховні процеси до визначення головних магістралей «людинотворчості» в реаліях сьогодення та формування конкретних рекомендацій педагогічній та просвітницькій практиці [5, с.71].

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасна філософія освіти, оновлена стратегія її реформування, вимагають принципово нових наукових досліджень, обґрунтованого та послідовного запровадження передових науково-педагогічних технологій, раціональних і ефективних підходів до організації наукової та інноваційної діяльності у сфері освіти [див.: 1]. Важливою проблемою філософії освіти постає виявлення взаємозв'язку тих складних і суперечних процесів, що визначають сутнісні напрями науково-технічного і соціального розвитку людства, з доцільним характером реформування освіти, вибору її цілей і змісту, розробки і використання адекватних педагогічних технологій. Сутність модернізації системи освіти полягає у переході до нової освітньої парадигми, під якою розуміється сукупність принципів, ціннісних настанов і способів організації освітньої діяльності, які визначають кут зору на освіту: її мету, модель та освітній ідеал, адекватний антропологічним та соціокультурним запитам суспільства [2, с. 27]. XXI сторіччя – це сторіччя людини, саме тому філософія освіти – актуальна і витребувана форма знання, в центрі якої креативна людина з усіма багатоманітними потребами й інтересами.

Література:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. [Електр. ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
2. Основи сучасної філософії освіти: навчальний посібник / В.П.Андрущенко, Д.І.Дзвінчук; НПУ ім. М.П.Драгоманова. – Київ – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. – 456 с.
3. Гершунский Б.С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования / Б. С. Гершунский // Педагогика. – 2000. – № 10. – С. 3-7.
4. Савицька І.М. [Сучасні проблеми філософії освіти в контексті традицій та інновацій](#). Науковий Вісник НУБіП України. Серія «Гуманітарні студії». – Київ: ВЦ НУБіП України, 2016. – Вип. 203, ч. 2. – С. 14-20.
5. Пазенок. В. Гуманістичний принцип сучасної філософії освіти // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 52-72.